בס"ד

גליון ב"א
חודש טבת
תהא שנת
פלאי המשיח

פְּלָאוֹת עֲדוֹתֶיךָ

אמרות טהורות מהגה"ח רבי יצחק פייוויש גינזבורג שליט"א

"דַּע אֶת אֱלֹהֵי אָבִיךָ" – מוּדָעוּת בעבודת ה'

עיקר חשוב בעבודת השי"ת הוא היחס לעצם המוּדָעוּת של האדם. בעבודת האדם ישנן שלש סוגים של מודעות, שהן שלשה שלבים: מודעות עצמית, מודעות אלקית, ומודעות טבעית – אשר היא המודעות השלמה, השייכת לימות המשיח ושלמותה יכולה להיות על אדמת ארץ הקודש דוקא.

מודעות ימות־המשיח

בדורנו, דור הגאולה, הציפיה להגאל גאולה שלמה על־ידי משיח־צדקנו היא ציפיה לראות את המשיח פועל את פעולותיו בגלוי. מובן מכך, כי מצדנו העבודה הנדרשת היא עבודה תודעתית, להסתכל על המציאות בעינים נכונות ולחיות את השי"ת בצורה נכונה ובפשיטות (וזוהי העבודה המשיחית, הנקראת "מודעות טבעית", כמו שיתבאר).

בכללות ישנן שלש דרגות של מודעות – מודעות עצמית, מודעות אלקית ומודעות טבעית – כאשר בכל אחת מהן ישנו ענין עיקרי מסויים אשר ממלא את הכרת האדם בפשיטות. המודעות הטבעית היא בעצם איחוד ושילוב של שני סוגי המודעות האחרים – שכל אחד מהם אינו שלם בפני עצמו.

מודעות עצמית

המודעות הראשונה, המוכרת והבסיסית של האדם (מאז חטא עץ הדעת – בו החל האדם לתפקד מתוך מודעות) היא מודעות עצמית. שלימות המודעות העצמית היא הכרת האדם את עצמו באופן המלא ביותר ורגישות לכל חויות קיומו – החל מתחושה מלאה של התנודות העוברות עליו במישור הנפשי־רוחני, ועד לרמה בה הוא מודע לכל חויה העוברת על גופו, מרגיש כל נשימה ומודע לכל תאי הגוף.

בפשטות, תחושה ומודעות לאברים שונים מעידה על מחלה או פגיעה באברים – כפי שחז"ל מתארים מחלה: "החש ב..."[א] (וכן מבואר כי ראשית כל מחלה היא עצם המיחוש – עצם התחושה המופרזת של הגוף[ב]). עם זאת, כאשר תחושה זו מלווה בכוונה רצויה – כגון "'כל הנשמה תהלל יה הללויה'[ג]... על כל נשימה ונשימה"[ד] – היא יכולה להיות חיובית ביותר. אזי התחושה והחויה הראשונית, בה מתמקד האדם בעצמו (דבר בלתי רצוי לכשעצמו), היא רק הקדמה לעבודת ה' מעולה יותר – עבודה של 'החזרת' החויה לה' על ידי שבח, או שימוש בחויה כמנחה ומורת דרך פנימית של האדם לאן עליו להתקדם בעבודת ה'.

אדם הראשון, שאכל מפרי "עץ הדעת טוב ורע"[ה], היה מיועד להגיע למודעות עצמית מתוקנת (באכילה בשבת, שאז האכילה היא "קדש הילולים להוי'"[ו]), אך נפל לעיסוק בעצמו וברצונותיו עד ששכח את רצון ה'. לעתיד לבוא יתוקן "עץ הדעת טוב ורע" על ידי "עץ החיים" (המודעות האלקית, כמשי"ת) ויהיה כולו רק "עץ הדעת טוב", ויעלה אף למעלה מכך, אל סוד האלקות "ממעל לעצים" שניהם, "עץ החיים" ו"עץ הדעת".

מודעות אלקית

המודעות ההפוכה למודעות העצמית היא המודעות האלקית – מודעות קדושה של "עץ החיים", המובדלת לגמרי מהעצמיות האישית ומגשמיות העולם. בעוד מודעות עצמית עוסקת בחיפוש העצמי – ואף כשמדובר בעצמי ברובד עליון ביותר – הרי שהמודעות האלקית מפנה לגמרי את הראש מכל עיסוק בעצמי, ופונה לעסוק באלקות בלבד[ז]. בפשטות, זו המודעות שאליה שואפת תורת החסידות (בה דוגלת דרך החסידות בכלל וחסידות חב"ד בפרט) – לפני ההגעה לתכלית המשיחית של מודעות טבעית – דרך של שקיעת האדם בהתבוננות אלקית עד כדי כך

א) ראה עירובין נד, א וסוכה כו, א – ובריבוי מקומות.
ב) ראה שבת יא, א (וראה גם שם לב, א).
ג) תהלים קנ, ו.
ד) דברים רבה ב, לז.
ה) בראשית ב, ט ; שם יז.
ו) ויקרא יט, כד.
ז) וכלשון הרמב"ם (הל' מלכים בסופו) 'לדעת את ה' בלבד'.

שדעתו מוסחת לחלוטין ממחשבתו על עצמו והוא מודע אך ורק לנוכחות האלקית. בעוד במודעות עצמית האדם עשוי לשאוף לתיקון עצמי ולהבין שעליו לשנות את עצמו, הרי שבמודעות האלקית האדם אינו מודע כלל לעצמו, ושקוע רק בתוכן האלקי.

המודעות האלקית היא מודעות מבוררת לחלוטין – מודעות שכל כולה טוב וחיים אלקיים. בעוד שבמודעות עצמית יש צד של רע – וממילא היא גורמת להפסקת החויה ול'מוות' (משום שהמודעות העצמית חונקת כל חויה טבעית וזורמת) – הרי שבמודעות האלקית אין רע כלל, וממילא תכונתה היא חיים נצחיים ובלתי פוסקים. ההתבוננות באלקות מניבה רק ענין, עיון והבנה חדשים באופן תמידי. אמנם, חסרונה של המודעות האלקית הוא בכך שאין היא עוסקת באדם עצמו ואינה מתיחסת לתיקונו (לא באופן ישיר, על כל פנים) – וממילא חסר בה תיקון המציאות מתוכה, מתוך הזדהות עמה, ויש בה התעלמות מוחלטת מעצם מציאותו ה'טבעית' וה'רגילה' של האדם.

מודעות טבעית

המודעות הטבעית היא מצב שממבט ראשון נראה כמצב ביניים – מצב בו נכנסת המודעות האלקית לתוך המודעות העצמית. במצב זה יש לאדם קיום עצמאי ומודעות עצמית – ואין הוא בטל במציאות – ובכל זאת הוא מלא במודעות אלקית. במודעות הטבעית, המודעות האלקית והמודעות העצמית זורמות יחדיו בטבעיות – המודעות העצמית אינה גורמת לשכחת אלקים והמודעות האלקית אינה דוחקת את מקום האדם. יותר מכך, המודעות העצמית נהפכת למודעות אלקית – כלומר, האדם מודע לעצמו אך לא בתור "יש ודבר נפרד" ח"ו; אלא בתור גילוי אלקי, הוא מודע לאלקות המאירה בתוכו וזורם איתה בטבעיות.

מודעות זו היא המודעות המשיחית. למרות שהשקיעה בגילוי האלקי המתלבש באדם נראית כמצב ביניים, בין מודעות השקועה כולה באלקות למודעות השקועה כולה באדם, הרי שבאמת יש בה מעלה על שני המצבים השונים, כידוע שבכל חיבור בין שני הפכים מאיר כח עליון יותר המאחד את ההפכים[ח] – רמת קיום כזו בה אין סתירה בין ההפכים, והם יכולים להתקיים ביחד. במודעות הטבעית מתיחד עץ החיים עם עץ הדעת ומברר אותו, עד שהוא הופך ל"עץ הדעת טוב", וביחוד שני העצים מתגלה הכח העצמי העליון המיחד אותם – הכח של "ממעל לעצים", עצם אור ה' שמעל לסוגי המודעות השונים המובחנים זה מזה. כך נאמר בעקדה כי אברהם אבינו שם את יצחק "ממעל לעצים"[ט] ובספרי הקבלה והחסידות מוסבר כי היינו מעל "עץ החיים" ומעל "עץ הדעת טוב ורע" כאחד. בלשון הקבלה נקרא אור זה, שהתגלה בעקדה, אור עולם ה'עקודים' – העולם שלמעלה מהשבירה של עץ הדעת (שבירת 'עולם הנקודים') ולמעלה מהתיקון של עץ החיים (בסוד 'עולם הברודים') – זהו האור שבכחו 'לעקוד' כאחד את שני סוגי המודעות השונים ולהופיע מביניהם (על דרך האור האלקי של "שכינה ביניהם"[א] המחבר ומזווג את החתן והכלה).

המודעות הטבעית – המשיחית – היא היא תכלית בריאת האדם בעולם הזה. המודעות האלקית שייכת לנשמה כפי שהיא קודם ירידתה לגוף – שאז היתה הנשמה שקועה בהכרת האלקות ללא ענינים נוספים. ירידת הנשמה לעולם היא על מנת שהנשמה תגיע למודעות טבעית בתוך הגוף (המגדיר את הנשמה כמציאות פרטית נבדלת ומאפשר מודעות עצמית[ב]). לעיל הוסבר כי המודעות העצמית יוצרת חיכוך המאט את פעילות האדם עד למוות מוחלט, ואילו המודעות האלקית נקיה ומופשטת מכל חיכוך ומאפשרת זרימה חפשית של הנשמה. אמנם, חיכוך אינו שלילי תמיד – בעצם הירידה לעולם הזה ישנו חיכוך, היתקלות של הנשמה עם 'עצמים' נוספים ועם הגדרה עצמית, גם בטרם המודעות העצמית. חיכוך זה הוא חיכוך רצוי, אשר לשמו ירדה הנשמה לעולם – חיכוך המזכך את זרימת הנשמה ומוסיף בה חיות ועצמיות. אם קודם ירידתה לעולם הנשמה היתה בגדר מי נהר הזורמים על מי מנוחות, הרי שחיכוכה בגוף הוא כהבלעות המים באדמה וזרימתם דרך גידי הארץ – מעבר הגורם לכך שמים אלו יפרצו שוב כמים חיים ואיכותיים יותר ממי הנהר[ג]. הזרימה האיכותית הזו של המודעות הטבעית, שהחיכוך מעניק לה כח ונפח שחסרים בזרימת המודעות האלקית, היא תכלית בריאת האדם.

את תכלית בריאת האדם בעולם מממש דוקא עם־הקדש, עם־ישראל: המודעות הטבעית היא בעצם גילוי **הטבע היהודי**. בלשון הקבלה והחסידות[ד] זהו "בנין פרצוף רחל" – בנין הטבע היהודי החי והזורם של כנסת ישראל (שכנגדו מכוונת רחל אמנו, בעוד לאה אמנו מכוונת כנגד הראש היהודי החושב והמתבונן – התחום שאינו טבעי לאדם ־ שהוא המודעות האלקית כדברינו כאן). כשם שנשמת האדם לבדה אינה יכולה לממש את תכליתה, והיא נזקקת לירידה ולהתלבשות בגוף, כך עם ישראל כולו אינו יכול לממש את תכליתו בשלמות ללא שיתלבש ב'גוף' הארצי של עם ישראל – בארץ ישראל. כל תהליך שיבת ציון מכוון לבנין פרצוף רחל – לגילוי הטבע היהודי העצמי בכל התחומים, שיכול להתחולל רק בארץ ישראל – אך עיקר בנינו של כל פרצוף הוא המשכת "מוחין", הבנין ההכרתי־תודעתי שלו. ולכן, עיקר בנין פרצוף רחל הוא בנין המודעות של רחל – המודעות הטבעית. מודעות זו יכולה להתקיים בשלמות רק בארץ ישראל.

[מתוך המאמר "המודעות העתידית" בספר "הטבע היהודי"]

ח) ראה גם סה"מ תקס"ה ח"ב עמ' תריב; מאמרי אדה"א שמות ח"א עמ' רמח; במדבר ח"ב עמ' תשכו. ובכ"מ.

ט) בראשית כב, ט.

י) ראה תו"א תולדות יז, ג; לקו"ת ואתחנן ח, ב.

יא) סוטה יז, א.

יב) ראה תניא פל"ב.

יג) וראה לקו"ת חקת סב, ב ואילך (ובכ"ד).

יד) ראה חנה אריאל לפרשת שלח (הובא ונתבאר באורך במאמר "חטא המרגלים" שבספר רוחו של משיח, וראה בפרט שם עמ' קפא ואילך).

מושגים מבוארים בחסידות

פנימיות הספירות (ג) – חסד, גבורה, תפארת

בגליון דחודש חשון השתא נתבארה מעלת העיסוק בפנימיות הספירות (וכן פנימיות שלש המדרגות בספירת הכתר). ונבאר בקיצור: בנוגע ללמוד הקבלה והחסידות בכלל חשוב להדגיש, שוב ושוב, כי לימוד כל המדרגות בסדר ההשתלשלות בפרט, ולימוד הקבלה בכלל, נועד למען עבודת ה' של הלומד והמתבונן. לצורך כך, עלינו להבין ראשית חכמה כיצד מרכז כל תורת הקבלה – עשר הספירות באמצעותן בורא ומהווה הקב"ה את העולמות כולם – מופיעות בנפש האדם, וכיצד הן משתקפות בנפשנו ובהתנהגותנו. לצורך כך, המקובלים וגדולי החסידות נתנו לנו כמה דוגמאות: חסד הוא אהבה, גבורה היא יראה, תפארת היא רחמים, וכו' – עוד ועוד מדות בנפש שמשקפות את הספירות. אבל הפרצוף הזה, של התכונה הפנימית של כל ספירה, מעולם לא הושלם. בשנים קדמוניות השלים רבינו שליט"א את הפרצוף הזה והסביר מהן התכונות הפנימיות של כל הספירות (ההסבר נדפס בספר "הנפש").

חסד – אהבה

הראשונה מבין מידות הלב, השייכות לאות **ו** בשם הוי' ומבטאות את הרגש, היא החסד. החסד הוא החשק הפנימי המוליד את כח הנתינה וההשפעה – שנובע מאור האהבה, כפשוט. **אהבה** היא לשון **הב** – נתינה והשפעה. שורשה של האהבה בנפש האדם בא מהאהבה הגדולה של ה' כלפי האדם, ומהאהבה הגדולה שמשיבה הנפש האלקית של האדם לבוראה, ה' יתברך. **חיצוניות** המידה, גמילות החסד, ההשפעה עם הזולת, נובעת בעצם **מפנימיותה** – האהבה. מידת החסד נקראת "יומא דאזיל עם כולהו יומין" (ראה זהר ח"ג קג, א־ב; קצא, ב; ובכ"מ) – כלומר, המצב הרצוי הוא שלא די שהחסד תהיה מידה בפני עצמה, אלא היא אף תנווט ותניע את אופן התנהלות המידות כולן: "'ואהבת לרעך כמוך' – רבי עקיבא אומר, זה כלל גדול בתורה" (ב"ר כד, ז).

גבורה – יראה

הגבורה – הנובעת ממידת היראה – בנפש, היא צד שמאל, צד הדין, הצד ההופכי (אך המשלים) למידת החסד. בעוד שהחסד הינו כח שאינו נוטה להתחשב ביכולתו וזכותו של המקבל לקבל בכי טוב, אלא חפץ הוא אך ורק להשפיע ולהטיב לכל; הגבורה מבטאת את היראה והחשש ל"בזבוז" ואיבוד השפע הטוב שעלול להגרם על ידי ההשפעה למי שאינו ראוי לקבל (ואף לנזק של ממש שעלול להגרם מכך). על כן דנה היא את זכות המקבלים ומצמצמת את השפע בהתאם – זהו צד ה"שמאל דוחה" המשלים את ה"ימין מקרבת". הגבורה היא בעצם **רגישות**: התנהלות בשימת־לב מתמדת.

♦

לגבי תיקון האהבה והיראה במיוחד, יש לשים לב לצוואת אבי מורנו הבעש"ט הקדוש, אותה מסר לו לפני פטירתו בהיות הבעש"ט כבן שש: "ישראל'יק, אל תפחד מדבר מלבד ה' יתברך, ותאהב כל יהודי". מובן מכאן, כי תיקון היראה הוא בהעלאתה כלפי מעלה (כמו כל 'קו **שמאל**' בפרצוף הספירות, שעינינו **העלאה**, מלמטה למעלה), ועל כן יראה שאינה מהקב"ה נקראת "יראה נפולה". לעומת זאת, תיקון האהבה הוא דוקא בתכלית התפשטותה: לאהוב כל יהודי, ללא הבדל באיזה מצב הוא נמצא ולאיזו דיוטא תחתונה ירד (וזהו תיקון 'קו **ימין**' של הספירות, שענינו **המשכה**, מלמעלה למטה). אהבה שלמה היא אהבה אפילו לטבע ולכל דבר שברא הקב"ה, אך־ורק משום שהוא בראו (ראה צוואת הריב"ש אות יב).

תפארת – רחמים

התפארת היא כח ממוצע ('הקו האמצעי') בין החסד לבין הגבורה – היא כוללת את שניהם באיזון נכון. פאר בלשון הקדש פירושו דבר המורכב ממספר גוונים בטוב טעם (בגד בצבע אחד יכול להיות יפה אך לא מפואר), ולכן מידה זו נקראת תפארת, כי היא כלולה מחסד וגבורה. הפנימיות של התפארת היא מידת הרחמים – נטיית חסד לנאשם בדין, מתוך מיזוג נכון של צמצום והתפשטות כאחד. מידת התפארת־הרחמים היא מידת יעקב, ישראל, "רחמנים בני רחמנים".

דברי בני חכם חן

איזר קצר – מתוך דברי רבינו שליט"א

החוש של חודש טבת הוא חוש הרוגז. רוגז חיובי הוא מה שאומרים חז"ל "לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, שנאמר 'רגזו ואל תחטאו'", עיקר הרוגז נעשה באמצעות עבודת ה'אתכפיא', כלומר מניעת התאווה. אם מתחשק לאדם לאכול מיד משהו – ימתין כמה זמן ואחר כך יאכל בצורה מבוררת. האתכפיא שוברת את התאוה ומתקנת אותה, וכך היא יכולה להתמתק ולהפוך ל'אתהפכא' – אכילה בצורה מתוקנת וקדושה, "לה' לבדו" (וזהו שחוש חודש שבט, החודש הבא, הוא חוש האכילה).

באהלי צדיקים

הרה"ק רבי חיים מרדכי רוזנבוים מנדבורנא זיע"א נולד בשנת תרס"ג לאביו הרה"ק רבי איתמר. גדל בטשערנוביץ, ובגיל 51 התחתן עם בת־דודו רבי אליעזר זאב רוזנבוים מקרעטשניף. התגורר בסיגעט ואחר כך בסערט שברומניה. בשואה הוגלתה משפחתו מעיר לעיר בתנאים קשים, כשהוא משתדל להיות לעזר ליהודים שסביבו. בהיותו בגטו דז'ורין כיהן בבית דין מיוחד להתרת עגונות. בשנת תרפ"ג החל לכהן כאדמו"ר, ולאחר פטירת אביו מילא את מקומו. עלה לארץ ישראל בשנת תש"ז והתיישב בירושלים במעברת "בית מזמיל". במלחמת העצמאות עבר ליפו, ולאחר קום המדינה פתח שם את חצרו והקים גם את ישיבת "מאמר מרדכי - נדבורנה". בשנת תש"י פתח בית מדרש בירושלים, ובשנת תש"כ עבר לבני ברק ופתח בית כנסת במערב העיר. רבי חיים מרדכי נפטר בט"ו בטבת ה'תשל"ח בבני ברק, ונטמן בהר הזיתים.

דרך צדיקים

סיפר הרה"ח ר' מאיר פכטהולץ ז"ל מחיפה: בדידי הוה עובדא כאשר הגעתי לגור בחיפה, השגתי משרה בתור פקיד־בכיר באחד הבנקים בעיר. לפני חג־השבועות, נגשתי אל מנהל הבנק, ובקשתי חופשה החל מערב חג־השבועות בבוקר, ועד למחרת היום שאחרי החג. לתמיהת המנהל, מדוע זקוק אני לשלושת ימי חופש, השבתי, כי הנני נוסע לעשות את החג במחיצת רבי הקדוש בבני־ברק, ואינני נפרד משם רק באיסרו־חג בצהרים. "אתן לך את החופש המבוקש" – השיב לי המנהל, אשר היה אדם דתי – "אולם, בתנאי, כי תספר לרבך שאני הוא אשר אפשרתי לך את החופש הזה, ובקשתי היא, כי יואיל לשגר אלי באמצעותך תורה מיוחדת בעבורי.

באיסרו חג, כאשר נפרדתי מהרבי, סיפרתי לו – כפי שהתנה עמי המנהל כי מנהל הבנק שחרר אותי משני ימי עבודה כדי שאוכל לנסוע אל רבינו לחג, אך בתנאי שהרבי יאמר 'תורה' בעבורו. נענה רבינו על־אתר ואמר: "בפסוק בתהילים נאמר: 'כי יודע ה' דרך צדיקים ודרך רשעים תאבד' - כלומר, דרכם של הצדיקים היא, שעל כל דבר הבא עליהם אומרים הם: 'כי יודע ה'!' השי"ת בוודאי יודע את אשר הוא עושה, כי על כן מנהיג את העולם כולו ומסבב את כל הסיבות, וכל מאי דעביד רחמנא לטב עביד. ואילו דרך הרשעים היא - 'תאבד'. מיד לכשנקלעים הם למיצר כלשהו, מאבדים את בטחונם ורואים את עולמם חרב עליהם".

כשהגעתי לעבודה, מיד ניגש אלי המנהל וביקש לשמוע את ה'תורה'. פתחתי וחזרתי בפניו על דברי רבינו. כשסיימתי, קם לפתע המנהל ממקומו, ניכר היה כי נרעש הוא עד מאוד, ומבלי דבר קם ויצא מן הבנק. כעבור זמן מה חזר, ואמר לי: "דע לך, כי הרבי שלך הציל את חיי בני!" סתם ולא פירש.

כעבור תקופה, סח לי המנהל את כל הדברים כהווייתם: בנו, היה קצין בצבא, ותוך כדי שירותו הואשם ברשלנות פושעת, נעצר ושוחרר בערבות עד למשפט. הבן, אשר היה משוכנע כי יצא חייב בדינו, שכן ההאשמות נגדו היו חמורות ביותר, ניסה כבר מספר פעמים לשלוח יד בנפשו. כאשר שמע המנהל מפי את דברי רבינו, רץ מיד אל בנו ומסר לו את הדברים. להפתעתו, נתקבלו הדברים על לב הבן, והוא הבטיח לחכות בסבלנות עד למשפט, ולחדול מכוונתו לפגוע בעצמו. מאז לא ארך זמן רב, המשפט התקיים, ולמרבה הפלא, יצא הבן זכאי בדינו ונקי מכל אשמה.

מאותו היום – סיים ר' מאיר את סיפורו – נשא אותי המנהל ממש על כפיים, ותמיד היה מזכיר לי שבזכותי ניצל בנו.

מפליא לראות כיצד, במשפט אחד מכוון היטב, ניתן להעלות יהודי מעומק היאוש ולהכניס בליבו תקווה וביטחון.

לא במקרה, מתרחש הסיפור סביב חג שבועות אצל הרבי: שמיעת אמרה מפי צדיק, ובפרט צדיק בן צדיק, פועלת בנפש מעין מתן תורה פרטי ומגלה בה את אור האלוקות. על זה הדרך אומר הבעל שם טוב, כי שׂרש הנשמה שומע את בת הקול שיוצאת בכל יום מהר סיני, ומשם הרהורי התשובה הנופלים בלב האדם.

למעשה ניתן לומר, כי זהו עיקרה של תנועת החסידות: רבנים ותלמידי חכמים היו ויהיו, אבל רבי אמיתי שהוא ניצוץ משה רבנו, הוא כזה שדבריו שמחים כנתינתם מסיני.

הבנה שכלית בלבד לא נותנת כח לקבל ייסורים בשמחה, אבל חוויית מתן תורה מחודשת ממתיקה את הייסורים בשרשם.

ב'סידורו של שבת', הפסוק "יודע ה' דרך צדיקים" מתפרש כך: קידוש ה' ישנו במידת הדין לרשעים כמו במידת החסד לצדיקים. אולם אף על פי כן, ה' יודע ואוהב את דרך הצדיקים ורצונו להיטיב לכל ולהתקדש דווקא בה. על פי פרושו של רבי חיים מרדכי, האמונה בטוב ה' היא עצמה דרך הצדיקים. בסייעתא דשמייא הניתנת לו קולע הצדיק בתורתו אל השערה, ובזכות זאת "לא יחטיא [לשון חטא]": יחזיר בתשובה את כל ההולכים בדרך רשע. כך הצדיק, המקשר הכל אל טוב ה', מרחיב את אֹרח הצדיקים והופך אותה לדרך כבושה לכל. וכך גם מסביר רבי אהרן מז'יטומיר, שאֹרח הצדיקים הוא שביל צר שאינו נחלת הרבים והצדיק ע"י עבודתו הופכו לדרך – שהיא רחבה וכבושה לרבים.

נערך ע"י תלמידים – לא מוגה. טל' – 054-8425801. לפניות ותגובות, לתרומות להוצאת העלון, ולקבלת העלון בדוא"ל: ozby208770@gmail.com
להאזנה לשיעורי וניגוני רבינו שליט"א: 079-9211452 או 02-5434297 – המספר פתוח ליידים כשרים. להצטרפות לקבלת השיעורים בדוא"ל פנו אל: itiel@pnimi.org.il